

כ"א תמוז תשפ"ג

10 יולי 2023

לכבוד

ועדת הפנים והגנת הסביבה

הנגשת זכות הבחירה לכנסת לתושבי הכפרים הבדואים הלא מוכרים בנגב

1. הזכות לבחור לכנסת היא זכות יסוד חוקתית המעוגנת בסעיף 5 לחוק יסוד: הכנסת. מימושה של זכות זו נמנע, הלכה למעשה, מכ-40,000 בדואים בעלי זכות בחירה המתגוררים בכפרים לא מוכרים בנגב (להלן: "הכפרים"), וזאת על רקע מדיניות המאפשרת לתושבים אלה לממש את זכותם לבחור לכנסת, בקלפיות המרוחקות בין 5 ל-65 ק"מ ממקום מגוריהם. מצב דברים זה, לצד היעדר שירותי תחבורה ציבורית נאותים באזור הכפרים (והיעדר מוחלט של תחבורה ציבורית בתוך הכפרים) בהם ניתן לעשות שימוש על מנת להגיע מהכפרים לקלפיות, גורם לכך שרבים מקרב תושבי הכפרים אינם מממשים את זכותם להצביע בבחירות לכנסת. שיעורי ההצבעה בקרב תושבי הכפרים במערכות הבחירות האחרונות לכנסת הנמוכים בעשרות אחוזים משיעור ההצבעה הארצי, מהווים עדות ברורה לכך.
2. בעבר, הצביעו תושבים בדואים המתגוררים בנגב בקלפיות אשר מוקמו ביישוביהם ובכלל זה ביישובים אשר כיום אינם מוכרים על ידי המדינה.¹ כך למשל, בני שבט אל עוקבי הצביעו בבחירות לכנסת הראשונה בקלפי שמוקמה בכפר בו התגוררו - אל עראקיב - כפר בדואי לא מוכר שנהרס בשנת 2010.
3. כחלק ממדיניות שנועדה לגרום לתושבים הבדואים בנגב להעביר את מקום מגוריהם ליישובי קבע ייעודיים מוכרים בנגב, החל מאמצע שנות השמונים של המאה הקודמת, לא מוצבות עוד קלפיות בכפרים, ותושביהם נדרשים להצביע לכנסת בקלפיות הממוקמות ביישובים בדואים מוכרים. כך למשל, תושבי הכפר הבדואי ואדי אלנעם אשר מאז קום המדינה הצביעו בקלפי שמוקמה ביישוב עצמו, התבקשו עם הקמת העיריה שגב שלום בשנת 1985, לעבור אליה ומשסירבו, הודיעה להם המדינה כי מעכשיו יוכלו להצביע רק בקלפי שבשגב שלום.
4. הקלפיות בהן תושבי הכפרים נדרשים להצביע מחולקות לפי שמות השבטים. כל תושב נכלל ברשימת מצביעים בקלפי ייעודית לשבט אליו הוא משתייך,² וזאת מבלי להתחשב במרחק בין הקלפי לבין מקום המגורים.
5. כך נוצרים מצבים אבסורדיים בהם על אף שבסמוך למקום מגורי התושב ממוקמת קלפי בה ניתן להצביע, על רקע שיוכו השבטי נדרש התושב להגיע לקלפי הממוקמת במרחק רב ביותר ממקום מגוריו על מנת לממש את זכותו להצביע בבחירות. כך לדוגמא, תושבי היישוב הבדואי הלא-מוכר פורעה, הסמוך לערד, אשר נחלקים לשלושה שבטים שונים הצביעו בבחירות לכנסת ה-24 בשלושה מקומות שונים, רובם מרוחקים קילומטרים רבים מביתם - הקלפי של אנשי שבט אבו-ג'וויעד מוקמה בערעה, מרחק של כ-30 ק"מ מהיישוב, אנשי שבט אבו רביעה זומנו לכסיפה, המרוחקת כ-10 ק"מ ואנשי שבט ג'בועה זומנו להצביע בקלפי שמוקמה בבית הספר

¹ <https://abrahaminitiatives.org.il/2020/01/28/%D7%94%D7%A6%D7%99%D7%91%D7%95-%D7%A7%D7%9C%D7%A4%D7%99%D7%95%D7%AA-%D7%91%D7%9B%D7%9C-%D7%99%D7%99%D7%A9%D7%95%D7%91/>

² בתעודות הזהות של מרבית תושבי היישובים הבדואים הלא מוכרים מצוין שם השבט אשר אליו משתייך התושב, במקום מען.

- הסמוך לכפר, שהוא מבנה מוכר על ידי הרשויות. הגעה למקומות אלה כרוכה בנסיעה ולמי שאין ברשותו רכב פרטי - הדרך לכסיפה ללא רכב אורכת בין שעה לשעתיים וחצי לכל כיוון: הליכה ברגל של 1-7 ק"מ לכביש 31, ואז המתנה ונסיעה באוטובוס לכסיפה. גם הדרך לערעה אורכת כשעה עד שעתיים.³
- [א] טבלה ובה נתונים אודות שמות היישובים הבדואים הלא מוכרים בנגב, השבטים ומספר התושבים המתגוררים בכל יישוב וכן המרחק ליישובים המוכרים בהם ממוקמות הקלפיות בהן זכאים תושבי היישוב הלא מוכר להצביע, מצ"ב **כנספח א'**.
6. הקושי העומד בפני תושבי הכפרים המעוניינים לממש את זכותם לבחור מתעצם עשרות מונים כשמדובר בבעלי זכות בחירה קשישים הנדרשים לנוע שעות רבות בדרכים, לעיתים באמצעות תחבורה ציבורית.
7. אין כל ספק, כי מצב דברים עגום זה בו קיים קושי רב להגיע לקלפי המרוחקת מרחק רב ממקום מגורי התושב לצורך הצבעה בבחירות לכנסת, הינו **גורם ראשון במעלה** לשיעור ההצבעה הנמוך בקרב תושבי הכפרים. [ב] טבלת נתונים הממחישה את שיעור ההצבעה הנמוך הקרב תושבי הכפרים, מצ"ב **כנספח ב'**.
8. זאת ועוד, מצב הדברים המתואר לעיל אף אינו עולה בקנה אחד העיקרון המנחה העולה מהוראות חוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], תשכ"ט-1969 (להלן: "**חוק הבחירות**") לפיהן בקביעת מיקום קלפיות יש לפעול לכך שמקום הקלפי ייקבע באופן שיקטין ככל האפשר את המרחק בין הקלפי לבין מקום מגורי הזכאים לבחור בה (ר' הוראות ס' 68(א) וכן 70(א) לחוק).
9. פניות שהועברו בנושא לוועדת הבחירות המרכזית ולוועדת הבחירות האזורית - לא הביאו לפתרון הבעיה. במענים לפניות צוין, כי ייעשה ניסיון להעמיד הסעות לתושבי הכפרים אולם הצעה זו לא מומשה ומכל מקום אין בה כדי להביא לידי פתרון ממש.
10. בדיון שהתקיים בוועדת הפנים והגנת הסביבה ביום 1.6.22 בנושא הנגשת זכות הבחירה לתושבי הכפרים הלא מוכרים בנגב, ציין מר ליאור כלפה, נציג משרד הרווחה והשירותים החברתיים, כי ישנן קלפיות המוצבות במרכזי שירות הפועלים ביישובים הבדואים בנגב, ובכללם מנה את ביר הדג', כוחלה, אלטורשאן אל עסאם, אל עסאם ב, אל פורעה ב ותל ערד. כידוע, אל פורעה ותל ערד הם כפרים לא מוכרים. להלן קישורית לפרוטוקול ישיבת ועדת הפנים של הכנסת מיום 1.6.22:
- <https://m.knesset.gov.il/Activity/committees/InternalAffairs/Pages/CommitteeProtocols.aspx>
- [ג] העתק ממקטע רלוונטי של פרוטוקול ישיבת ועדת הפנים של הכנסת מיום 1.6.22 מצ"ב **כנספח ג'**.
11. מדברים אלה עולה אפוא כי הצבת קלפיות במרכזי שירות הפועלים בכפרים בדואים לא מוכרים בנגב מתקיימת. זאת, חרף קביעת ועדת הבחירות המרכזית כי לא ניתן להציב קלפיות במבני ציבור שהוקמו על ידי המדינה בכפרים אלה הואיל ותושביהם מחוסרי מען שכן הכפרים לא רשומים כיישובים במרשם האוכלוסין.
12. לנוכח מצב דברים זה ביום 21.8.22 הוגשה לוועדת הבחירות המרכזית עתירה במסגרתה התבקשה הועדה לסייע לעשרות אלפי תושבי הכפרים לממש את זכותם להצביע בבחירות לכנסת ה-25 באמצעות הרחבת היקף

הקלפיות המוצבות במבני ציבור / מרכזי שירות הפועלים בכפרים אלה, בהן זכות ההצבעה תיקבע בהתאם לקרבה הגיאוגרפית של מקום המגורים לקלפי. דא עקא, ביום 23.8.22 נדחתה העתירה תוך שצוין כי למיטב הידיעה והבדיקה אין לגוף רשמי במדינת ישראל נתונים מדויקים רשמיים על מקום מגורי תושבי הכפרים הלא מוכרים בתוך גבולות המען השבטי ושמימלא לעניין זה על פי החוק על ועדת הבחירות להסתמך רק על מרשם האוכלוסין (בו מצוין ביחס לתושבי הכפרים מען שבטי).

13. יצוין, כי למיטב ידיעתנו, חלוקת המצביעים מקרב תושבי הכפרים לקלפיות נעשית על בסיס שני נתונים – ההשתייכות השבטית וההשתייכות המשפחתית, זאת על מנת לוודא כי מתקיימות הוראות חוק הבחירות בדבר מספר מצביעים מקסימלי המותר בקלפי. ואולם, כאמור, השיוך לקלפי מסוימת לא נעשה באופן שמקטין ככל האפשר את המרחק בין מקום מגורי המצביעים לקלפי. משכך, יש לקבוע כי מימוש זכות ההצבעה של תושבי הכפרים ייקבע בהתאם לקרבתם הגיאוגרפית לקלפי אשר תיקבע בהתאם למקום המגורים של כל משפחה ולמצער מרביתה מקרב בני אותו השבט אליו משתייך בעל זכות הבחירה בהתבסס על כל מרשם חוקי שנמצא בידי המדינה וככל הנדרש אף בסיועם של בעלי הידע בשטח בכללם המועצה האזורית לכפרים הבלתי מוכרים בנגב, וכן המועצות האזוריות נווה מדבר ואלקסוס.

14. עוד יצוין, כי בכנסת ה-24 הונחה על שולחן הכנסת לקריאה ראשונה הצעת חוק הבחירות לכנסת (תיקון מס' 76) (כתובת לצרכי בחירות), התשפ"ב-2022, על פיה בוחר יוכל למסור הודעה, טרם הבחירות לכנסת, על כתובת לצרכי בחירות – כתובת אותה ניתן לרשום כמען במרשם האוכלוסין שתשמש לצרכי הצבעה בבחירות לכנסת. למרבה הצער, קידומה של הצעת החוק, שהיה בה כדי לשפר משמעותית את הנגשת זכות הבחירה לתושבי הכפרים הלא מוכרים, נפסק על רקע פיזור הכנסת ה-24.

15. לאור כל האמור לעיל, אנו קוראים לחברה הועדה לפעול בהקדם על מנת לאפשר לתושבי הכפרים לממש את זכותם לבחור לכנסת וזאת באופן המוצע להלן:

א. תושבים המתגוררים ביישובים רחמה, עבדה, אלגרה, חרבת אלוטאן, אלפורעה, תל ערד, אל זרנוק,

וואדי אלנעם - ביישובים אלה קיימים מבנים יבילים חוקיים שאושרו על ידי המדינה במסגרת תכנית מתאר מחוזית מחוז הדרום (ת/מ/מ 14/4 (שינוי מס' 40)) המאפשרת הקמת מבנים יבילים בכפרים למטרות שירותים חיוניים כגון מבני בריאות וחינוך. **יש לתקן החקיקה הקיימת כך שיתאפשר לתושבי יישובים אלה להצביע בקלפיות שימוקמו במבנים היבילים החוקיים המוצבים בהם.**

ב. תושבים בדואים המתגוררים בכפרים בהם אין מבני ציבור חוקיים – **יש לתקן החקיקה הקיימת כך שתושבי יישובים אלה יהיו זכאים להצביע בקלפיות ניידות.**

ג. לצורך קביעת מקום מגורי מצביע מקרב תושבי הכפרים ושיוכו לקלפי הקרובה ביותר למקום מגוריו ייעשה שימוש בכל מרשם חוקי שנמצא בידי המדינה וככל הנדרש אף בסיועם של בעלי הידע בשטח בכללם המועצה האזורית לכפרים הבלתי מוכרים בנגב, וכן המועצות האזוריות נווה מדבר ואלקסוס.

ד. יש לקדם את הצעת חוק הבחירות לכנסת (תיקון מס' 76) (כתובת לצרכי בחירות), התשפ"ב-2022 (או הצעת חוק דומה) על פיה בוחר יוכל למסור הודעה, טרם הבחירות לכנסת, על כתובת אותה ניתן לרשום כמען במרשם האוכלוסין לצרכי הצבעה בבחירות לכנסת.

16. חוק הבחירות לכנסת כולל כיום הוראות מיוחדות ביחס להצבעה של בעלי זכות בחירה מקרב אוכלוסיות שונות – נשים השוהות במקלט לנשים מוכות, שוטרים וחיילים, ימאים ונוסעים בכלי שיט וכדו' – הוראות

המרכז הרפורמי לדת ומדינה | התנועה הרפורמית

לשוויון ערך האדם, צדק חברתי ופולורליזם דתי

المجلس الإقليمي للقرى غير المعترف بها في النقب

המועצה האזורית לכפרים הבלתי מוכרים בנגב

The Regional Council for the Unrecognized Villages in the Negev-RCUV

יוזמות אברהם
مبادرات ابراهيم
ABRAHAM INITIATIVES

שמטרתן להנגיש ככל האפשר את זכות הבחירה לכנסת למשתייכים לציבורים אלה. **בה במידה, יש לתקן את החוק כדי לאפשר הצבעה של תושבי הכפרים הלא מוכרים בקלפיות הסמוכות למקום מגוריהם, כפי שנעשה ביחס ליתר אזרחי ישראל.**

נספח א'

ריכוז שמות היישובים הבדואים הלא מוכרים בנגב, מספר התושבים המתגוררים בכל יישוב, השבטים המתגוררים בכל ישוב, והמרחק ליישובים המוכרים בהם ממוקמות הקלפיות בהן זכאים תושבי היישוב הלא מוכר להצביע:

שם היישוב	כמות תושבים משוערת	המרחק ליישוב מוכר בו ממוקמת הקלפי בה זכאים התושבים להצביע בבחירות
רחמה	1,500	40 ק"מ לשגב שלום
עבדה	1,000	60 ק"מ לשגב שלום
אלעירה	2,500	40 ק"מ לקסר אלסר 20 ק"מ לתל שבע 20 ק"מ לאבו תלול
חרבת אל ווטן	3,000	35 ק"מ לאבו תלול
תל ערד	2,000	15 ק"מ לכסיפה 30 ק"מ לחורה 35 ק"מ ללקיה
אלזרנוק	5,000	18 ק"מ לתל שבע 20 ק"מ לערערה 30 ק"מ לכסיפה
סוויון	2,500	10 ק"מ לאבו תלול 15 ק"מ לתל שבע
חשם זנה	3,000	8 ק"מ לאבו תלול 12 ק"מ לתל שבע
אלסרה	3,000	8 ק"מ לשגב שלום
ביר אלחמאם	3,000	10 ק"מ לתל שבע 30 ק"מ לחורה
וואדי אלנעם	13,000	20 ק"מ לשגב שלום
אלזערורה	3,000	10 ק"מ לכסיפה
עתיר - אום אל חיראן	1,200	5-9 ק"מ לחורה
אלשהבה	2,000	5 ק"מ לאבו תלול
ביר אל משאש	3,500	5 ק"מ לאבו תלול 15 ק"מ לערערה 25 ק"מ לתל שבע 30 ק"מ ללקיה
תלאע רשיד	2,000	20 ק"מ לאבו תלול 10 ק"מ לחורה

7 ק"מ לאבו קרינאת	2,000	אום מתנאן
10 ק"מ לכסיפה 30 ק"מ לערערה	5,000	פורעה
15 ק"מ לכסיפה 25 ק"מ לערערה	1,200	אלבאט
65 ק"מ לשגב שלום	500	אלבגאר
40 ק"מ לכסיפה	150	אלרגם אלאסמר

נספח ב'

טבלת נתונים הממחישה את שיעור הצבעה הנמוך הקרב תושבי היישובים הבדואים הלא מוכרים בנגב:

בחירות לכנסת ה-25	בחירות לכנסת ה-24	בחירות לכנסת ה-23	בחירות לכנסת ה-22	בחירות לכנסת ה-21	בחירות לכנסת ה-20	בחירות לכנסת ה-19	בחירות לכנסת ה-18	
11/2022	3/2021	3/2020	9/2019	4/2019	3/2015	1/2013	2/2009	
70.63	67.4	71.5	69.8	68.46	72.3	67.8	64.7	% הצבעה כללי בארץ
53.2	44.6	64.8	59.2	49.1	63.5	56.5	53.4	% הצבעה בקרב האזרחים הערבים
56	45.8	56.0	52.1	37.3	47.0	45.8	35.9	% הצבעה ביישובים הערביים המוכרים בנגב
38	32.4	43.9	42.1	25.8	34.2	30.4	24.6	% הצבעה בקלפיות השבטיות